

EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2014 09 15
COM(2014) 575 final

KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

Europos mokslinių tyrimų erdvė

2014 m. pažangos ataskaita
{SWD(2014) 280 final}

1. ĮVADAS

Europos mokslinių tyrimų erdvė – pagrindinis žinių plėtojimo variklis

Tikslas sukurti Europos mokslinių tyrimų erdvę (EMTE) patvirtintas 2000 m. kovo mėn. Europos Vadovų Tarybos susitikime ir įtvirtintas 2007 m. Lisabonos sutartyje. Šio tikslo esmė – „pasauliui atvira ir vidaus rinka pagrįsta vieninga mokslinių tyrimų erdvė, kurioje laisvai juda tyrėjai, mokslo žinios bei technologijos ir kurioje Sąjunga ir jos valstybės narės stiprina savo mokslinį ir technologinį pagrindą, taip pat konkurencingumą ir pajėgumą drauge spręsti sudėtingus uždavinius¹“.

2011 m. Europos Vadovų Taryba paragino atitinkamus ES ir valstybių narių subjektus bei suinteresuotąsias šalis pašalinti likusius trūkumus ir iki 2014 m. užbaigti kurti EMTE, kad būtų sukurta tikra bendra žinių, mokslinių tyrimų ir inovacijų rinka.

2012 m. komunikate „Glaudesnė Europos mokslinių tyrimų erdvės partnerystė siekiant pažangos ir augimo“² (toliau – EMTE komunikatas) nustatyti penki veiklos prioritetai: veiksmingesnės nacionalinės mokslinių tyrimų sistemos, optimalus tarpvalstybinis bendradarbiavimas ir konkurencija, atvira darbo rinka tyrėjams, lyčių lygybė ir lyčių aspekto integravimas mokslinių tyrimų sektoriuje, optimalus judėjimas, prieiga prie mokslo žinių ir jų perdavimas, be kita ko, naudojantis skaitmenine EMTE. Šiai partnerystei papildyti 2012 m. Komisija priėmė dar du komunikatus: „Prieinamesnė mokslinė informacija. Naudingesnės viešosios investicijos į mokslinius tyrimus“³ ir „ES tarptautinio bendradarbiavimo mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje stiprinimas ir koncentravimas. Strateginis požiūris“⁴.

Siekiant skatinti ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą, EMTE principai visapusiškai įtraukti į strategijos „Europa 2020“ pavyzdinę iniciatyvą „Inovacijų sąjunga“.

Remiantis 2013 m. EMTE kūrimo pažangos ataskaita, šioje ataskaitoje apibendrinama pažanga, padaryta siekiant sukurti EMTE, o pridedamame tarnybų darbiniame dokumente *Faktai ir skaičiai* (toliau – dokumentas *Faktai ir skaičiai*) pateikiama išsamesnė analizė.

Atsižvelgiant į EMTE vidaus rinkos aspektą ir jo poveikį investicijoms į mokslinius tyrimus ir inovacijas, šioje ataskaitoje atsižvelgta ir į strateginę Sąjungos kintančiame pasaulyje darbotvarkę, dėl kurios valstybės narės susitarė 2014 m. birželio mėn. Europos Vadovų Tarybos susitikime, visų pirma į joje nustatytą prioritetą „Darbo vietas, ekonomikos augimą ir konkurencingumą užtikrinanti Sąjunga“.

¹ COM(2012) 392 *final*.

² *Idem*.

³ COM(2012) 401 *final*.

⁴ COM(2012) 497.

2. ANTROSIOS EMTE KŪRIMO PAŽANGOS ATASKAITOS PAGRINDINĖS IŠVADOS

2014 m. pažangos ataskaitoje apibendrinama pažanga, padaryta įgyvendinant EMTE prioritetus visose valstybėse narėse ir kai kuriose asocijuotosiose šalyse⁵. 2013 m. pažangos ataskaitoje buvo pateikta politinių aplinkybių, veiksmų, kurių imtasi, ir pirmųjų pasiekimų apžvalga. 2014 m. pažangos ataskaitoje pristatomos naujos ir atnaujintos nacionaliniu lygmeniu priimtose priemonės – šios priemonės pirmą kartą apžvelgiamos lyginant jas su tuo, kaip mokslinius tyrimus finansuojančios ir juos atliekančios organizacijos nacionaliniu lygmeniu įgyvendino EMTE veiksmus.

2.1. Veiksmingesnės nacionalinės mokslinių tyrimų sistemos

Mokslinių tyrimų ir inovacijų strategijų rengimo ir politikos formavimo proceso kokybės gerinimas – viena iš trijų komunikate „Moksliniai tyrimai ir inovacijos – atsinaujinusio augimo varomosios jėgos“⁶ Europos Komisijos nustatytų reformos, kuria siekiama pagerinti moksliniams tyrimams ir inovacijoms skiriamų viešųjų lėšų naudojimo kokybę, kryptį. Iš dokumento *Faktai ir skaičiai* matyti, kad nacionalinės mokslinių tyrimų sistemos jau labiau suderintos su EMTE prioritetais. Iš esmės visos valstybės narės priėmė nacionalines mokslinių tyrimų ir inovacijų strategijas.

Moksliniams tyrimams skiriamų lėšų paskirstymo būdas skirtingose valstybėse narėse vis dar labai skiriasi. Nors konkurencija pagrįstą lėšų skyrimo atskiriems projektams principą taiko visos valstybės narės, šio principo taikymo mastas atskirose šalyse⁷ labai nevienodas. Visose valstybėse narėse taikoma tarpusavio vertinimo praktika. Tačiau nėra sutarta dėl tarptautinio tarpusavio vertinimo pagrindinių principų standartų.

Kita veiksminga priemonė siekiant skatinti konkurenciją mokslinių tyrimų srityje ir užtikrinti, kad būtų veiksmingiau naudojamos nacionalinės lėšos, yra institucijų finansavimo susiejimas su institucijų veiklos rezultatų vertinimu. Nors apie tai, kad yra nustačiusios institucijoms skiriamų lėšų paskirstymo atsižvelgiant į veiklos rezultatus politiką, praneša 12 valstybių narių, iš tiesų atrodo, kad praktiškai ši politika įgyvendinama platesniu mastu, t. y. ją taiko 16 valstybių narių finansavimo agentūros⁸.

2.2. Optimalus tarpvalstybinis bendradarbiavimas ir konkurencija

Sudėtingų uždavinių sprendimas bendromis jėgomis

Tarpvalstybinis valstybių narių bendradarbiavimas programų lygmeniu intensyvėja ir yra numatytas 16 valstybių narių nacionalinėse strategijose. Bendro programavimo iniciatyvos (BPI) vis labiau padeda suderinti nacionalines programas ir veiklą su ES lygmens bendrosiomis visuomenės uždavinių sprendimo darbotvarkėmis. Kai kurios valstybės narės,

⁵ Konkrečiai – Šveicarijoje, Norvegijoje, Islandijoje, Serbijoje, Juodkalnijoje ir Turkijoje.

⁶ COM(2014) 339 *final*.

⁷ Ataskaitos *Faktai ir skaičiai* skirsnis „Konkuravimas dėl viešojo finansavimo“.

⁸ Be to, beveik 70 proc. 2014 m. EMTE apklausoje dalyvavusių institucijų priklauso organizacijoms, kurioms finansavimas skiriamas atsižvelgiant į institucijų vertinimo rezultatus.

siekdamos dar labiau stengtis įgyvendinti BPI strategines mokslinių tyrimų darbotvarkes, pradėjo rengti su BPI, kuriose jos dalyvauja, susijusius nacionalinius veiksmų planus, tvarkaraščius ir strategijas.

Politinėje darbotvarkėje taip pat skiriama vis daugiau dėmesio tarptautiniam bendradarbiavimui. Devynios valstybės narės priėmė konkrečias nuostatas dėl tarptautinio mokslinio bendradarbiavimo skatinimo.

Mokslinių tyrimų infrastruktūra

Siekdamos plėtoti ir diegti mokslinių tyrimų infrastruktūrą, 22 valstybės narės priėmė nacionalinius mokslinių tyrimų infrastruktūros veiksmų planus. Nuo 2013 m. penki iš šių veiksmų planų buvo atnaujinti. Tačiau nacionaliniai veiksmų planai ne visada susiejami su Europos strateginio mokslinių tyrimų infrastruktūros forumo (angl. ESFRI) veiksmų planu, ir juose ne visada nurodomi finansiniai įsipareigojimai plėtoti ESFRI nustatytą ir kitą pasaulinio lygio mokslinių tyrimų infrastruktūrą.

Tikslas iki 2015 m. užbaigti arba pradėti bent 60 proc. ESFRI veiksmų plane numatytų infrastruktūros kūrimo projektų jau beveik pasiektas⁹. 2014 m. gegužės mėn. Konkurencingumo taryba patvirtino naujausią ESFRI veiksmų plane numatytų projektų suskirstymą pagal prioritetus – tai leis valstybėms narėms ir Komisijai suteikti papildomą paramą minėtam tikslui pasiekti.

Remiantis 2009 m. įsigaliojusių reglamentu dėl Europos mokslinių tyrimų infrastruktūros konsorciūmo (ERIC), buvo bendrai sukurti ir pradėti naudoti septyni visai Europai svarbūs mokslinių tyrimų infrastruktūros objektai. Perspektyva, kad iki 2015 m. bus sukurta apie 15 ERIC, rodo, kad įsibėgėjimas spartėja.

2.3. Atvira darbo rinka tyrėjams

Nors doktorantų skaičius ES ir toliau didėja, duomenys rodo, kad jie neturi tinkamų įgūdžių dirbti ne akademiniame pasaulyje¹⁰. Valstybėms narėms ir institucijoms įgyvendinant 2011 m. nustatytus novatoriškų doktorantūros studijų principus, tyrėjams padedama įgyti naujų įgūdžių ir pagerinamos jų galimybės įsidarbinti, visų pirma už akademinio pasaulio ribų. 45 proc. ES tyrėjų dirba privačiame sektoriuje, bet tik 10 proc. doktorantų teigia esantys mokomi intelektinės nuosavybės teisių srities dalykų ir verslumo¹¹. Kai kurios valstybės narės pasinaudojo numatytais struktūrinių fondų lėšomis naujoms doktorantūros studijų struktūroms bendrai finansuoti. Be to, taikydamos atviro įdarbinimo principą, mokslinių tyrimų institucijos turi galimybę įdarbinti įvairius karjeros etapus pasiekusius geriausius tyrėjus, be to, taip skatinamas faktinis geografinis judumas. Judžių tyrėjų atliekamų mokslinių

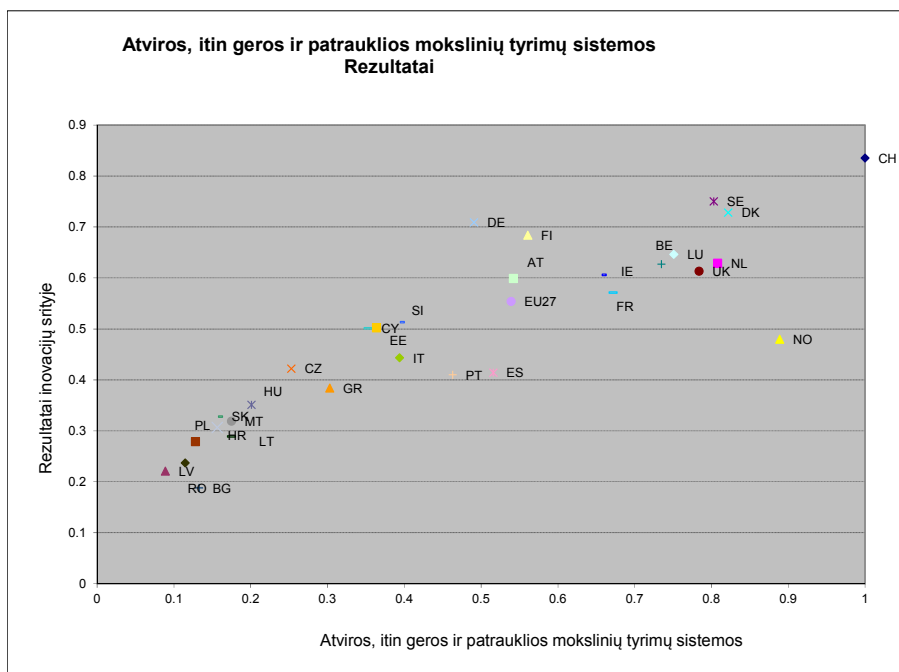
⁹ 5 įsipareigojimas, nustatytas pavyzdinėje iniciatyvoje „Inovacijų Sąjunga“.

¹⁰ Tyrimas MORE II – http://ec.europa.eu/euraxess/pdf/research_policies/more2/Final%20report.pdf.

¹¹ Tyrimas MORE II. Vis labiau pripažįstama, kad šiais laikais doktorantai rengiami ne tik akademinei karjerai ir kad jie vis dažniau sieks karjeros ne akademiniame pasaulyje. Tam būtinas gebėjimas prisitaikyti prie kitokios aplinkos, naujų įgūdžių ugdymas ir tinkamas mokymas.

tyrimų poveikis beveik 20 proc. didesnis už mokslinių tyrimų, kuriuos atlieka niekada į užsienį nesikėlę gyventi tyrėjai, poveikį¹².

Įrodyta, kad atvirumas ir inovacijos glaudžiai susiję, t. y. šalys, kuriose veikia atviros ir patrauklios mokslinių tyrimų sistemos¹³, pasižymi puikiais rezultatais inovacijų srityje.

Šaltinis: Mokslinių tyrimų ir inovacijų generalinio direktorato skaičiavimai, atlikti remiantis 2014 m. inovacijų Sąjungos veiklos rezultatų suvestine.

Valstybės narės¹⁴ sutiko bendradarbiaudamos su suinteresuotosiomis šalimis sudaryti darbo grupę, kuri parengtų specialistams skirtą gerąją praktiką pagrįstą priemonių, kuriomis užtikrinamas atviras, skaidrus ir nuopelnais pagrįstas įdarbinimas, rinkinį. Duomenys rodo, kad keletas valstybių narių, kaip antai Austrija, Italija ir Lenkija, parengė nacionalinius teisės aktus, kuriuose numatyta, kad apie laisvas darbo vietas viešosiose mokslinių tyrimų institucijose turi būti skelbiama tarptautinėje mokslinių tyrimų srities darbo vietų svetainėje, pvz., svetainėje „EURAXESS Jobs“¹⁵. 2013 m. svetainėje „EURAXESS Jobs“, bendradarbiaujant su didžiausiais mokslinių tyrimų srities darbo vietų interneto portalais, buvo paskelbta apie 40 000 mokslinių tyrimų srities darbo vietų 7 500 institucijų. Tačiau atviro įdarbinimo praktika skirtingose valstybėse narėse ir toliau labai nevienoda. Žr. toliau pateiktą diagramą.

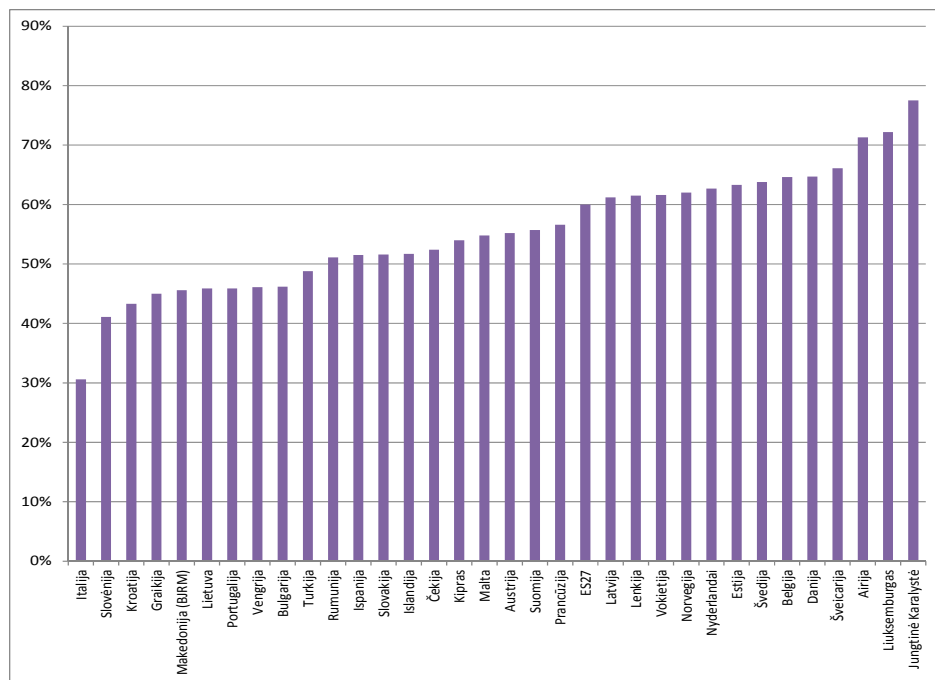
¹² Dokumento *Faktai ir skaičiai* skirsnis „Atviras, skaidrus ir nuopelnais pagrįstas tyrėjų įdarbinimas“.

¹³ Pagal šiuos tris inovacijų Sąjungos veiklos rezultatų suvestinėje naudojamus rodiklius: tarptautines bendras mokslines publikacijas; mokslines publikacijas, patenkančias į 10 proc. dažniausiai cituojamų publikacijų; ne ES doktorantus.

¹⁴ 2014 m. surengtame Europos mokslinių tyrimų erdvės ir inovacijų komiteto (EMTEK) tarpusavio mokymosi seminare.

¹⁵ jobs.euraxess.org.

Universitetuose dirbančių tyrėjų, kuriuos tenkina mastas, kuriuo institucija, kurioje jie dirba, viešai skelbia apie laisvas mokslinių tyrimų srities darbo vietas, dalis (proc.) (2012 m. Europos duomenys)

Šaltinis: tyrimas MORE2.

2.4. Lyčių lygybė ir lyčių aspekto integravimas mokslinių tyrimų sektoriuje

Su mokslinių tyrimų ir inovacijų sritimi susiję lyčių klausimai vis dažniau įtraukiami į politines nacionalines, europines ir tarptautines darbotvarkes ir vis dažniau sprendžiami mokslinių tyrimų organizacijose. Pasiūlos pusės iniciatyvos, skirtos atskiroms moterims mokslininkėms, vis dažniau papildomos paklausos pusės politika, kuria siekiama užtikrinti mokslinių tyrimų organizacijų institucinius pokyčius ir ilgalaikį struktūrinį poveikį. Daugiau kaip pusėje valstybių narių buvo priimti konkretūs su lyčių lygybe mokslinių tyrimų sektoriuje susiję teisės aktai ir (arba) nacionalinės strategijos. Iš dokumento *Faktai ir skaičiai* matyti, kad priemonės, kurių imasi mokslinius tyrimus atliekančios organizacijos, įskaitant lyčių lygybės planus, labai priklauso nuo to, ar esama institucinius pokyčius skatinančių nacionalinių teisės aktų, strategijų ir (arba) iniciatyvų¹⁶.

Tačiau pokyčiai vyksta per lėtai, ir atskirose šalyse tebėra daug skirtumų. Gajus šališkumas lyčių atžvilgiu karjeros srityje, lyčių pusiausvyros su sprendimų priėmimu susijusių pareigų srityje stygius ir lyčių aspekto neįtraukimas į mokslinių tyrimų programas tebėra bendros spręstinos problemos. Būtinės bendresnės pastangos ir metodiška strategija, skirta ilgalaikiams Europos mokslinių tyrimų sistemos instituciniams pokyčiams užtikrinti.

¹⁶ Ataskaitos *Faktai ir skaičiai* skirsnis „Lyčių lygybė ir su lyčių aspektu susijęs turinys mokslinių tyrimų sektoriuje“.

2.5. Optimali mokslo žinių sklaida, prieiga prie jų ir jų perdavimas, be kita ko, naudojantis skaitmenine EMTE

Atvira prieiga prie publikacijų ir duomenų

Vis daugiau Europos universitetų, mokslinių tyrimų centrų ir finansavimo agentūrų palaiko atviros prieigos prie publikacijų, kuriose skelbiami mokslinių tyrimų rezultatai, ir prie mokslinių tyrimų duomenų idėją. Suinteresuotųjų šalių organizacijos labai aktyviai dalyvauja EMTE suinteresuotųjų šalių forume, sukurtame reaguojant į 2012 m. komunikatą. Iki šiol 20 valstybių narių ėmėsi konkrečių priemonių, skirtų padėti užtikrinti atvirą prieigą prie mokslinių tyrimų publikacijų, tačiau tik penkios valstybės narės yra priėmusios konkrečias nuostatas dėl atviros prieigos prie mokslinių tyrimų duomenų. Dalyvaudamos EMTEK, valstybės narės ypatingą dėmesį skiria pakartotiniam mokslinių tyrimų duomenų naudojimui – šioje srityje vis dar susiduriama su daugeliu tikrų ir tariamų kliūčių, įskaitant teisinio, techninio, finansinio, socialinio bei kultūrinio pobūdžio ir su pasitikėjimu susijusias kliūtis.

Tačiau nacionalinio lygmens politika, iniciatyvos ir praktika vis dar paskiros, o kai kurios jų tinkamai neatspindi ES atviros prieigos apibrėžties¹⁷.

Žinių perdavimas ir atviros inovacijos

Valstybės narės ir toliau plėtoja ir teikia nacionalines žinių perdavimo veiklos strategijas. Daugiausia atliekami šie veiksmai: didinamas žinių perdavimo veiklos pripažinimas ir profesionalumas šioje srityje, didinama žinių perdavimo tarnybų vaidmens svarba, imamasi priemonių, kuriomis siekiama sudaryti akademinio pasaulio atstovams ir pramonės subjektams, įskaitant MVI, palankesnes sąlygas bendrauti ir kurti strategines partnerystes bei bendras mokslinių tyrimų darbotvarkes. Taip užtikrinama galimybė labiau panaudoti mokslinių tyrimų rezultatus rinkoje. Nors daugumoje valstybių narių yra sukurti tvirti politinės paramos žinių perdavimo veiklai mechanizmai, pusėje valstybių narių tam nėra numatyta atitinkama finansinė parama.

Skaitmeninė EMTE

Europoje nėra tinkamai išplėtotą infrastruktūrą, kuria, siekiant suteikti atvirą prieigą prie viešosiomis lėšomis finansuojamų mokslinių tyrimų rezultatų, visiems būtų užtikrinta prieiga prie žinių ir galimybė jomis pasinaudoti. Kad būtų veiksmingiau panaudojami ištekliai, valstybės narės turėtų pasistengti sparčiau sutelkti jėgas ir pasinaudodamos jau nuveikto darbo rezultatais įgyvendinti bendras strategijas, kad būtų gauta kuo daugiau naudos iš dabartinių investicijų į institucinę, nacionalinę ir su atskiromis mokslo disciplinomis susijusių duomenų

¹⁷ Atvira prieiga gali būti apibrėžta kaip nemokamos internetinės prieigos prie mokslinės informacijos suteikimas skaitytojui. Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros srityje atvira prieiga paprastai daugiausia susijusi su prieiga prie šių dviejų pagrindinių kategorijų mokslinės informacijos: tarpusavyje įvertintų mokslinių tyrimų srities straipsnių (paskelbtų akademinuose žurnaluose); mokslinių tyrimų duomenų (duomenų, kuriais pagrįstos publikacijos ir (arba) neapdorotų duomenų).

infrastruktūrą¹⁸. Taip pat gali būti stengiamasi skatinti nekomercinį atvira prieiga pagrįstą publikavimą.

2.6. Kompleksiniai klausimai. Tarptautinio aspekto suteikimas visiems EMTE prioritetams

Svarbu, kad toliau plėtojant EMTE visiems jos prioritetams būtų suteiktas tarptautinis aspektas. Taip Europa įtvirtins savo, kaip pasaulinio mokslinių tyrimų centro, pozicijas, gebės pritraukti ir išlaikyti geriausius tyrėjus, išlaikys savo konkurencingumą ir užtikrins galimybę ateityje bendradarbiauti su pasauliniais mokslinių tyrimų srities partneriais.

2.7. EMTE tikslų laikymasis

Kelių EMTE link – ne vienas. EMTE kūrimo tempas ir mastas labai priklauso nuo nacionalinių aplinkybių ir yra skatinamas valstybių narių lygmeniu nustatytos tikslinės politikos.

EMTE tikslai skirtingose mokslinius tyrimus atliekančiose organizacijose įgyvendinami nevienodai. Dokumente *Faktai ir skaičiai* pateikiami duomenys apie organizacijas, kurios yra sugrupuotos pagal tai, kiek 2012 m. komunikate pasiūlytų EMTE veiksmų¹⁹ jos yra įgyvendinusios. Nustatytos dvi pagrindinės grupės: EMTE tikslų besilaikančios organizacijos, jau įgyvendinusios daugumą EMTE veiksmų, ir EMTE tikslų neviseškai besilaikančios organizacijos, neįgyvendinusios EMTE veiksmų arba įgyvendinusios tik nedidelę jų dalį. Analizės rezultatai rodo, kad daugumoje valstybių narių didžioji dalis institucijų laikosi EMTE tikslų, išskyrus septynias šalis (kuriose proporcijos yra panašios arba kuriose didžioji organizacijų dalis neviseškai laikosi EMTE tikslų). Mažos organizacijos²⁰ EMTE tikslų linkusios laikytis mažiau nei didelės organizacijos²¹.

Be to, skiriasi atskirų EMTE veiksmų įgyvendinimo šiose dviejose grupėse mastas. Pavyzdžiui, iš toliau pateiktos diagramos matyti, kad skelbimuose apie laisvas darbo vietas būtiniausius reikalavimus dažnai nurodo beveik 90 proc. EMTE tikslų besilaikančių organizacijų ir tik mažiau kaip 50 proc. EMTE tikslų neviseškai besilaikančių organizacijų. Dokumente *Faktai ir skaičiai* pateiktos analizės rezultatai taip pat rodo, kad daugiau pastangų turėtų dėti net ir EMTE tikslų besilaikančios organizacijos. Pavyzdžiui, apie laisvas darbo vietas svetainėje EURAXESS dažnai skelbia tik 50 proc. EMTE tikslų besilaikančių organizacijų.

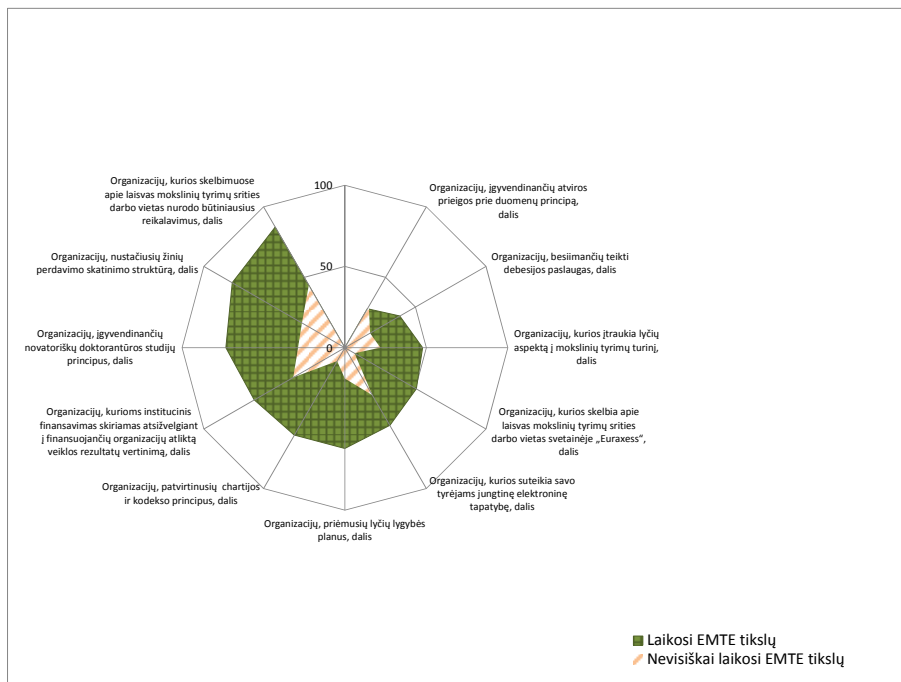
Tam tikrus EMTE veiksmus įgyvendinančių organizacijų dalis dviejose pagrindinėse organizacijų grupėse

¹⁸ COM(2012) 401 *final*.

¹⁹ Nagrinėti veiksmai nėra susiję tarpusavyje. Į analizę buvo įtraukti tik su skirtingų EMTE tikslų įgyvendinimu susiję veiksmai.

²⁰ T. y., universitetai, kuriuose dirba mažiau kaip 300 tyrėjų, ir mokslinius tyrimus atliekančios institucijos, kuriuose dirba mažiau kaip 100 tyrėjų.

²¹ Ataskaitos *Faktai ir skaičiai* skirsnis „Kodėl būtina EMTE?“.

Šaltinis: 2014 m. EMTE apklausa.

Galiausiai EMTE tikslų besilaikančiose organizacijose dirbantys tyrėjai paprastai paskelbia daugiau publikacijų ir pateikia daugiau patentų paraiškų, o šie veiksniai laikomi turinčiais įtakos ekonomikos augimui ir darbo vietų kūrimui.

2.8. EMTE sukūrimas

EMTE komunikate nustatytos keturios EMTE sukurti būtinos sąlygos: valstybės narės turi atlikti su kiekvienu EMTE prioritetu susijusias reformas, mokslinių tyrimų srities suinteresuotosios šalys turi sparčiai įgyvendinti komunikate nustatytus prioritetus, Komisija turi labiau remti valstybių narių nustatytą EMTE politiką, taip pat būtina skaidri stebėseną.

Valstybės narės atlieka pagrindinį vaidmenį nustatant nacionaliniu lygmeniu atliktinas su EMTE susijusias reformas ir padedant mokslinius tyrimus finansuojančioms ir juos atliekančioms organizacijoms šias reformas įgyvendinti. Valstybės narės palaipsniui įtraukia su EMTE susijusias reformas į savo metines nacionalines reformų programas (NRP) – 2013 m. EMTE veiksmai buvo numatyti 11-oje, o 2014 m. – jau 19-oje NRP. Europos mokslinių tyrimų erdvės ir inovacijų komitete (EMTEK) valstybės narės įsipareigojo 2014 m. nustatyti bendrą vėlesniais metais taikytiną ataskaitų teikimo per Europos semestrą struktūrą, kad būtų užtikrintas nuolatinis dėmesys EMTE prioritetams. 2014 m. vasario mėn. Konkurencingumo tarybos posėdyje valstybės narės įsipareigojo iki 2015 m. vidurio parengti Europos lygmens EMTE veiksmų planą, kuriuo būtų vadovaujama įgyvendinant nacionalines su EMTE susijusias reformas. Kai kurios valstybės narės, siekdamos paspartinti EMTE tikslų įgyvendinimą ir užtikrinti pasaulinį Europos konkurencingumą ir patrauklumą²², ėmėsi rengti nacionalinius EMTE veiksmų planus.

²²

Pirmąjį tokį veiksmų planą 2014 m. liepos 16 d. priėmė Vokietijos federalinė vyriausybė.

Suinteresuotųjų šalių organizacijos, remdamosi susitarimo memorandumu bei bendru pareiškimu ir dalyvaudamos suinteresuotųjų šalių forumu, atlieka pagrindinį vaidmenį užtikrinant EMTE prioritetų įgyvendinimo pažangą. Jos skatina savo narių susidomėjimą EMTE²³. Pavyzdžiui, suinteresuotosios šalys gali parodyti pritarimą EMTE tikslams, suinteresuotųjų šalių forumui paraginus savo narius aktyviai dalyvauti tyrėjams skirtos žmogiškųjų išteklių strategijos (angl. santrumpa – HRS4R) procese.

Europos lygmeniu, siekiant įgyvendinti EMTE politiką ir padėti EMTE pagrindus, buvo pasitelktos bendrosios programos. Komisija remia valstybių narių ir mokslinių tyrimų srities suinteresuotųjų šalių pastangas įvairiais veiksmais, tokiais kaip programos ERA-NET veiksmas „Cofund“, 185 straipsnio iniciatyvos, bendras programavimas, EURAXESS ir kompleksiniai klausimai. Pavyzdžiui, pavyzdiniame programos „Horizontas 2020“ dotacijos susitarime nustatyta dotacijos gavėjo pareiga dėti visas pastangas įgyvendinti Europos mokslininkų chartiją ir Mokslininkų priėmimo į darbą elgesio kodeksą²⁴. Be to, dotacijos gavėjai turi imtis visų būtinų priemonių lygioms vyrų ir moterų galimybėms skatinti ir lyčių pusiausvyrai visuose lygmenyse užtikrinti²⁵.

Europos Komisija, glaudžiai bendradarbiaudama su valstybėmis narėmis, prisidedant suinteresuotųjų šalių forumui, sukūrė **EMTE stebėsenos mechanizmą (ESM)**. ESM tampa labai svarbia sudedamąja EMTE politikos formavimo dalimi. Taikydami šį mechanizmą, galime stebėti, koku mastu valstybės narės, mokslinių tyrimų finansuotojai ir institucijos remia ir įgyvendina EMTE tikslus.

EMTE partnerystės dalyvių pastangos iki šiol buvo sėkmingos, ir jau yra sudarytos EMTE sukurti būtinos sąlygos. Tačiau EMTE, labai panašiai kaip vidaus rinkos, kūrimas yra laipsniškas procesas. Šiuo metu atskiros valstybės narės ir mokslinius tyrimus finansuojančios bei juos atliekančios institucijos EMTE tikslus įgyvendina nevienodu tempu – siekiant paspartinti šį tempą daugiausia reikšmės turės bendros visų EMTE partnerystės dalyvių pastangos. Viskas labai priklauso nuo veiksmų, kurių šie dalyviai imasi siekdami veiksmingai įvykdyti savo įsipareigojimus ir užtikrinti apčiuopiamą bei išmatuojamą naudą visuomenei, kokybės.

3. BŪSIMI UŽDAVINIAI

EMTE tikslų įgyvendinimas

Būtina toliau stengtis įgyvendinti EMTE tikslus. Iki 2015 m. vidurio bus parengtas Europos lygmens EMTE veiksmų planas. Jame bus pateikta rekomendacijų ir numatytos pagrindinės priemonės likusioms kliūtims šalinti. Šiuo planu bus galima vadovautis įgyvendinant EMTE

²³ Žr., pavyzdžiui, asociacijos „Science Europe“ 2013 m. pareiškimą dėl EMTE – http://www.scienceeurope.org/uploads/PublicDocumentsAndSpeeches/120717_Science_Europe_ERA_Statement.pdf ir Europos mokslinius tyrimus atliekančių universitetų lygos 2014 m. gegužės mėn. informacinį pranešimą „An ERA for a change“ – http://www.leru.org/files/publications/BP_ERAOFCHANGE_FINAL.pdf.

²⁴ Bendrojo dotacijos susitarimo 32 straipsnis – http://ec.europa.eu/research/participants/portal/desktop/en/funding/reference_docs.html#h2020-mga.

²⁵ Bendrojo dotacijos susitarimo 33 straipsnis.

tikslus nacionaliniu lygmeniu, kartu pripažįstant nacionalinių mokslinių tyrimų sistemų skirtumus. Valstybės narės turėtų skirti daugiau dėmesio EMTE, rengdamos nacionalines mokslinių tyrimų ir inovacijų strategijas, įgyvendinamas vykdant pritaikytus nacionalinius EMTE veiksmų planus ir iniciatyvas. Gali būti svarstomos įvairios EMTE plėtojimo skatinimo galimybės, įskaitant, jei reikia, galimybes priimti teisės aktus, pagrįstus naujomis į Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo įtrauktomis su EMTE susijusiomis nuostatomis.

Be to, Komisija pradės diskusijas su valstybėmis narėmis dėl geriausio galimo nacionalinių mokslinių tyrimų strategijų koordinavimo ir derinimo masto ir dėl lėšų, susijusių su visuomenės uždaviniais, sutelkimo siekiant užtikrinti didesnę poveikį ES lygmeniu. Per šias diskusijas, pavyzdžiui, galėtų būti nustatyta, kiek nacionalinių lėšų turėtų būti išleidžiama įgyvendinant koordinuojamą europinę sistemą, ir numatytos priemonės šalių, įsipareigojusių vykdyti bendrą programavimą, skaičiui padidinti.

Siekiant, kad būtų sukurta būtina tvari Europos mokslinių tyrimų infrastruktūra, reikia dar geriau suderinti nacionalinius ir europinius mokslinių tyrimų infrastruktūros veiksmų planus ir atitinkamai sutelkti finansavimą.

Galiausiai reikėtų sustiprinti tarptautinį bendradarbiavimą, kuris yra visų EMTE veiksmų prioritetas. Kaip nurodyta tarptautinio bendradarbiavimo mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje strategijos nuostatose dėl ELPA šalių, ES plėtros šalių ir šalių, kurioms taikoma Europos kaimynystės politika, daugiausia dėmesio bus skiriama integravimo į EMTE arba suderinimo su EMTE skatinimui.

Naujų suinteresuotųjų šalių įtraukimas

Siekiant užtikrinti, kad valstybių narių ir Europos suinteresuotosios šalys būtų visapusiškai įsipareigojusios laikytis su EMTE susijusių vertybių ir gautų atitinkamos naudos, jos turėtų būti tinkamai įtrauktos į nacionalinių EMTE veiksmų planų rengimo, taigi ir į EMTE tikslų įgyvendinimo veiklą. Suinteresuotųjų šalių forumas – puiki priemonė, padedanti formuoti ir įgyvendinti EMTE politiką. Į jį būtų galima įtraukti daugiau mokslinių tyrimų srities atstovų. EMTE sėkmingumas ateityje priklausys nuo to, kaip pavyks pritraukti ir aktyviai sutelkti tyrėjus ir suinteresuotąsias šalis, kad moksliniai tyrimai atspindėtų visuomenės poreikius ir uždavinius.

Didžiausios mokslinių tyrimų ir inovacijų naudos visuomenei užtikrinimas

Būtina labiau integruoti mokslinių tyrimų ir inovacijų srities tikslus į daugelį susijusių Europos ir nacionalinio lygmens politikos krypčių. Kuriant EMTE daugiausia dėmesio skiriama tam, kad būtų kuo labiau padidintas Europos atvirų mokslinių tyrimų sistemų potencialas ir skatinamos inovacijos. Sutelkus dėmesį į mokslinių tyrimų sektorius, Europoje gali būti sukurta regionų specializavimosi savo kompetencijos srityse sistema. Europos mastu laikantis šios pažangiosios specializacijos koncepcijos, bus užtikrinta labiau konsoliduota mokslinių tyrimų strategija, pagal kurią geriausi specialistai bus telkiami kartu atlikti aukštos kokybės mokslinius tyrimus. Tarpvalstybiniai regioniniai modeliai padeda užtikrinti kompetencijos sklaidą mokslinių tyrimų srityje ir geriau laikytis EMTE tikslų.

Visapusiškai veikiančios EMTE sukūrimas turi būti pagrindinis būsimų mokslinių tyrimų ir inovacijų politikos iniciatyvų tikslas. Turėtų būti pripažįstama būtinybė mokslui tvariai spręsti visuomenės uždavinius, didėjantis mokslinių tyrimų sąžiningumo ir atskaitomybės poreikis ir siekis pereiti prie naujo mokslinių tyrimų atlikimo ir jų rezultatų dalijimosi būdo, t. y. prie koncepcijos „Mokslas 2.0“.

Tolesnė Europos Komisijos parama EMTE

Komisija ir toliau remis valstybių narių ir mokslinių tyrimų srities suinteresuotųjų šalių pastangas stiprinti EMTE, teikdama informaciją apie esamus gerosios praktikos pavyzdžius. Ji sukurs programoje „Horizontas 2020“ numatytą politikos rėmimo priemonę ir organizuos tarpusavio mokymosi seminarus. Komisija užtikrins, kad EMTE veikimas būtų remiamas taikant tikslines ir kompleksines priemones pagal programą „Horizontas 2020“. Puikus ES paramos EMTE pavyzdys – būsima Europos mokslinių tyrimų institucijoms skirta pensijų kaupimo priemonė (angl. RESAVER)²⁶, kuria bus pašalintos tyrėjų judumo kliūtys ir užtikrintos saugios bei tvarios mokslinių tyrimų specialistų pensijos ir taip prisidėta prie Europos tyrėjų darbo rinkos sukūrimo.

EMTE stebėsenos stiprinimas

ESM yra pagrįstas su valstybėmis narėmis sutartais rodikliais ir duomenų rinkimo mechanizmais. EMTE stebėseną padeda vertinti daromą EMTE politikos veiksmų įgyvendinimo pažangą. Vis dėlto ši stebėseną yra ribota, nes apklausos yra savanoriško pobūdžio, todėl rezultatų panaudojimo politikai formuoti galimybės yra nedidelės. Būtina toliau dirbti siekiant nustatyti bei patikslinti svarbiausius EMTE kūrimo pažangos rodiklius ir galbūt išplėsti ESM taikymo sritį.

4. IŠVADOS

Šioje ataskaitoje patvirtinama, kad EMTE partnerystės dalyviai padarė didelę EMTE kūrimo pažangą. Šiuo metu jau sudarytos 2012 m. EMTE komunikate nurodytos EMTE sukurti būtinos sąlygos:

- valstybės narės priima vis daugiau EMTE remti skirtų priemonių ir atsižvelgia į jas nacionalinėse reformų programose;
- suinteresuotųjų šalių organizacijos nuolat remia EMTE darbotvarkę;
- ES įtraukė EMTE aspektą į Europos semestrą, skiria daug lėšų EMTE priemonėms ir pasitelkdama programą „Horizontas 2020“ skatina atvirą įdarbinimą, lyčių lygybę ir atvirą prieigą prie publikacijų bei duomenų;
- įdiegtas patikimas stebėsenos mechanizmas, kurį taikant gaunami duomenys apie pažangos lygį. Šis mechanizmas – labai svarbi sudedamoji EMTE politikos formavimo dalis.

EMTE, panašiai kaip vidaus rinkos, kūrimas ir toliau yra laipsniškas procesas. Tačiau, siekiant užtikrinti visapusišką EMTE veikimą, būtinos tolesnės pastangos, ir dabar labiau nei

²⁶ <http://ec.europa.eu/euraxess/index.cfm/rights/resaver>.

bet kada anksčiau būtinas valstybių narių ir mokslinių tyrimų srities suinteresuotųjų šalių indėlis – jos turi atlikti reikiamas su EMTE susijusias reformas ir užtikrinti sėkmingą EMTE veikimą.

Laikantis EMTE tikslų pasiekama geresnių rezultatų:

- sukūrus atviras ir patrauklias mokslinių tyrimų sistemas paskatinamos inovacijos;
- EMTE tikslų besilaikančiose institucijose dirbantys tyrėjai vidutiniškai paskelbia daugiau publikacijų ir pateikia daugiau patentų paraiškų.

Kelių EMTE link – ne vienas. Visų pirma:

- EMTE paprastai veikia veiksmingiau, kai yra priimta nacionalinių priemonių ir kai šias priemones palaiko mokslinius tyrimus finansuojančios ir juos atliekančios organizacijos;
- mažos mokslinių tyrimų organizacijos EMTE tikslų linkusios laikytis mažiau nei didelės mokslinių tyrimų organizacijos.